

Шкільна бібліотека

Семен Скляренко

Святослав

Роман

Харків
«Фоліо»
2018

Мандруючи понад старим Дніпром
світанками, удень і вечорами,
вночі, під чистим зоряним шатром,
перед вогнем, що руки грів теплом,
я думкою летів через тумани.

Туди, в минувшину далеких днів,
коли діди, забуті й незабутні,
уперше стали між високих гір,
оглянули широкий виднозір,
за покоління дбаючи майбутні.

Трудилися у поті своїх чіл,
орали землю, ставили оселі,
воздвигли городи і частокіл
і в клопоті буденних трудних діл
сади садили, будували села.

Сварилися, бо рід ішов на рід
і плем'я кров братерську проливало,
на князя князь ішов, і був розбрід,
і знов був мир, за рало брався рід,
Русі знамена сонце осявало.

Боролись предки. З моря і степів
ворожі хижі орди налітали,
палили городи і нищили засів,
та проти них вставала тьма списів,
мечі із піхов люди витягали.

Спасибі вам за цю тернисту путь,
в труді й на раті гідно ви стояли,
нікому з нас ніколи не забудь,
і кожному годиться пом'януть,
що ви створили, що ви збудували.

Почнемо ж нині повість цю смутну
про порохом повиту давнину,
про ті часи далекі й незабутні,
коли діди, прославлені в віках,
виходили на свій великий шлях,
за покоління дбаючи майбутні.

Прийміть же ви, далекі прадіди,
від вашого праправнука Семена
цей скромний труд, а ви, живі, — да не судіть,
якщо не все сказав — то доскажіть,
якщо не так сказав — то допишіть, —
зробив я те, на що хватило сили в мене...

РОЗДІЛ ПЕРШИЙ

1

Вийшовши на вал городища, Ант довго дивився й прислухався. Усе віщувало добру днину: від Дніпра ледь повівав теплий низовий вітер, небо вгорі було чисте, а зорі на ньому ясні, срібний серп місяця спускався до правого берега, на травах лежала щедра роса, на Дніпрі і в затоках, прокидаючись, весело перекликались птахи.

Тож Ант вирішив, що йому не слід ждати, й одразу повернувся до хижі. Переступивши в темряві кілька кам'яних східців, що вели вниз, він відчинив важкі набряклі двері і опинився в хижі.

Там було дуже тепло, парко. Посередині, у викладеній камінням ямі, тліло вогнище, над яким, ніби велике кінське вухо, звисав виплетений з лози й обмашений рудою глиною широкий димар. Ант знайшов у півтемряві сухих дров, підкинув до вогнища, і воно ожило, загоготіло, у димар хвилею покотив густий дим.

Коли вогонь розгорівся ще дужче, у хижі посвітлішало, в червонкуватому миготливому відсвіті окреслились стіни, на кілочках висіла зброя й одежа, складена із жердин, підперта сошками стеля, до блиску витерта ногами кам'яна підлога, низькі двері в стіні, що вели до клітей.

Посеред хижі, недалеко від вогнища, стало видно викладену камінням ще одну яму-піч, у якій пекли хліб, різний посуд біля неї — череп'яні з вузькими шийками корчаги й широковерхі горнці, дерев'яні кадоби, ночви, миски.

Нарешті полум'я освітило й куточки хижі, в одному з яких — за вогнищем — стало видно глиняний приступок, а на ньому дерев'яні постаті Перуна й Волоса, невеличкої, бронзової, вкритої прозеленню Рожениці — фігурки голої, із складеними на животі руками жінки.

У другому кутку хижі, праворуч від вогнища, на низькому помості з дошок, прикрившись звіриними шкурами, лежало кілька чоловік. Ант ходив по хижі дуже тихо, скрадаючись, і вони, либонь, не чули його кроків — спали.

Ант зняв із стіни лук і тул¹, поклав їх біля вогнища. Зігнувшись у низьких дверях, заліз у кліть, щось у темряві довго шукав, а коли повернувся, в руках у нього був цілий жмут комишевого й березового пруття, різні залізця. Сів біля вогнища, взяв ніж, заходився, готуючи стріли, стругати пруття; на один, тонкий, кінець кожного прутика насаджував жолобчате залізце з вістрям, на другому робив вирізу або доточував костяний зуб.

У цей час на помості під шкурами хтось заворушився, і звідти виліз спочатку син Анта Микула, а за ним — його жона Віста.

— Що, отче? — запитав, протираючи очі, Микула. — На лови збираєшся?

— Чув нині ніччю рик, — відповів Ант. — Піду пони-
каю...

— То, може, пішли би оба?

— Ні, Микуло, — заперечив Ант. — На лови йду сам, ви з Вістою ліпше ідіть випалюйте ліс.

— Гаразд, отче, — згодився Микула. — Ми підемо до лісу.

Віста вже загорнула в жар горнець з водою, кинула в нього в'яленої риби й солі, дістала коржів, поставила просто на камені перед вогнищем дерев'яну миску, поклала ложки, метнулась з хижі з цебром, щоб принести води, за нею вийшов і Микула.

Тоді під шкурами на помості ще щось заворушилось, і звідти висунула спочатку голову, а потім вилізла дівчина — в одній сорочині, з розкошланим волоссям, карими блискучими очима. Вона прокинулась, либонь, раніше і чула розмову старших, бо підійшла до Анта й запитала:

— А що то за рик, діду?

Ант теплими очима подивився на онуку, одіклав набік комишину, до якої готувався ладнати залізце, й погладив дівчину по голові.

— То й ти встала, Малушо?

¹ Тул — колчан для стріл.

— Я давно не сплю, діду.

— Рикають олені, — сказав, тримаючи на голові в дівчини свою руку, Ант. — От піду поникаю, встрілю оленя, приволочу — буде м'ясо, буде й хутро.

— А ти не боїшся, діду?

— Ні, Малушо! Я поцілю його ось цією стрілою, а коли впаде — ножем...

Дівчина захоплено дивилась на обличчя Анта — засмагле, все в глибоких зморшках, з сріблясто-сивою бородою, з довгими вусами. По ньому повз багрянний відсвіт вогнища.

Увійшов Микула.

— Денниця¹ догоріла, — сказав він. — Світає.

Біля хижі почувались швидкі кроки. Віста принесла цебро води.

— Обмийся, — звеліла вона дівчині.

На жару в горнці вже парувала юшка.

— То й сядемо, — владно промовив Ант.

Усі стали підходити до вогнища. Віста налила з горнця у миску юшки, поклала ложки, наламала коржів. Але ніхто не їв, усі мовчали.

Ант відклав свої стріли й залізця, встав і пішов до дверей хижі, розчинив їх і одступив набік, щоб кожен, хто трапився б у цю годину, міг зайти й сісти до вогнища. Але в дворі, як звичайно, нікого не було, і, зачинивши двері, Ант повернувся й сів на підлозі перед вогнищем. Близько від нього сіли Микула з Вістою й дівчина.

Проте й зараз ніхто не почав їсти. Усі мовчали. Замисленими очима дивився на вогонь Ант, туди ж неспокійним поглядом дивились Микула, Віста, дівчина.

Такий був давній покон² їхнього роду: люди, що жили у городищі, в цій хижі і в інших, завжди збиралися на світанні тут, щоб поїсти, послухати слова старійшини. Раніше ніж починати снідання, старійшина ламав хліб, брав частку від страв і кидав це у вогнище, бо, як вірили, під ним жили душі пращурів, усіх, що пішли вже з роду. Вони також жадали своєї жертви.

І зараз старійшина Ант одломив і кинув у вогонь шматок коржа, набрав з миски й виплеснув ложку юшки.

¹ Денниця — вранішня зоря.

² Покон — звичай.

Там, на високій могилі з кам'яним пам'ятником колишньому старійшині їхнього роду Воїку, вони знайшли Анта. Він лежав весь у крові, з стрілою в грудях.